

ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS DOKUMENTU UZRAUDZĪBAS RĀDĪTĀJU SISTĒMA

Jānis Kauliņš,
konsultants,
LU ĢZZF
Salacgrīvas novads, 2013.11.21.-22.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Kā mērīt plānošanas dokumenta īstenošanas sekmes? Rezultatīvo rādītāju sistēma, kas šobrīd noteikta likumdošanā, mums spēj atbildēt uz daudziem jautājumiem. Un tomēr ne tuvu uz visiem. It īpaši – kas notiek ilgtermiņā?

PĀRVALDĪBAS PLĀNOŠANAS UZRAUDZĪBAS RĀDĪTĀJU AVOTI

1. Attīstības plānošanas sistēmas likums (5.panta otrā punkta septītā daļa):

uzraudzības un novērtēšanas princips — attīstības plānošanā un attīstības plānošanas dokumentu īstenošanā visos pārvaldes līmeņos tiek nodrošināts to ietekmes izvērtējums, kā arī uzraudzība un pārskatu sniegšana par sasniegtajiem rezultātiem.

2. 2012.10.15. MK Noteikumi Nr.711 «Noteikumi par pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentiem»:

12. Pašvaldība nodrošina ilgtspējīgas attīstības stratēģijas uzraudzību, **regulāri novērtējot īstenošanas rezultātus**.

14.3. ...īstenošanas uzraudzības un novērtēšanas kārtība, kurā noteikti **rezultatīvie rādītāji** un uzraudzības pārskatu sniegšanas biežums un saturs.

3. 2009.11.17. MK Instrukcija Nr.16 «Ministriju un citu centrālo valsts iestāžu rezultātu un to rezultatīvo rādītāju izstrādes un novērtēšanas metodika»

šobrīd ir vienīgais dokuments, kas nosaka konkrētas prasības rādītājiem, taču nostiprina principu, ka rādītājs ir attiecināms tikai uz mērāmo procesu - tā sekmju noteikšanu un prognožu izteikšanu procesa norites gaitā.

PĀRVALDĪBU RAKSTUROJOŠO RĀDĪTĀJU HIERARHIJA

1. Rezultatīvie rādītāji:

ļoti brīvs sistēmas stāvokļa izteiksmes veids. Var būt **kvalitatīvs** vai **kvantitatīvs**. Var atspoguļot kā ilglaicīgus procesus (piemēram, darbības programmas izpildi), tā konkrētu, vienreizēja rakstura pasākumu izpildi.

2. Sistēmas parametri:

konkrēti **kvantitatīvi** rādītāji, kas raksturo sistēmu vai tās salīdzinājumu ar citām sistēmām noteiktā laika momentā vai attīstībā. Parametrs var nebūt atkarīgs no dotā līmeņa pārvaldības rīcībām, taču informācija par to var būt nozīmīga lēmumu pieņemšanai.

3. Sistēmas indikatori:

kvantitatīvi rādītāji vai šo rādītāju **grupas**, ko iegūst un interpretē pēc noteiktām metodikām un kas atbilst virknei speciālu prasību, kas nepieciešamas, lai varētu izdarīt salīdzinājumus, veidot prognozes un sagatavot pārvaldības lēmumus (tai skaitā arī stratēģiskus lēmumus) novēroto tendenču koriģēšanai, ja tāda ir nepieciešama.

RĀDĪTĀJU NOZĪME PLĀNOŠANAS DOKUMENTU HIERARHIJĀ

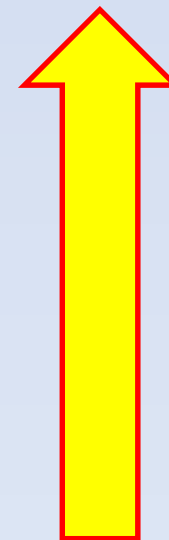
MĒRĶI: STRATĒGIJA

PRIORITĀTES:
STRATĒGIJA, PROGRAMMA

RĪCĪBAS VIRZIENI:
PROGRAMMA

RĪCĪBAS: PLĀNS

Indikatori

Rezultatīvie
rādītāji

KAM MUMS INDIKATORI?

“Indikators ir kaut kas tāds, kas palīdz jums saprast, kur atrodaties, kādu ceļu ejat un cik tālu esat no vietas, kur jūs vēlētos būt. Labi izraudzīts indikators arī brīdina par problēmām, pirms ir kļuvis patiešām slikti un palīdz noskaidrot, kas ir nepieciešams, lai savlaicīgi risinātu problēmu” (*Maureen Hart, 2006*).

ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS PĀRVALDĪBAS INDIKATORA DEFINĪCIJA

Parametrs vai parametru grupa var tikt definēti kā **ilgtspējīgas attīstības pārvaldības indikators**, ja tas/tie ir izsakāmi kā secīgas un savstarpēji salīdzināmas skaitliskās vērtības un kas atspoguļo

- pārvaldības mērķus,
- ilgtspējības vērtības,
- šo vērtību izmaiņas laikā

un kas

- ļauj spriest par pārvaldāmās sistēmas stāvokli un tendencēm,
- ir tieši vai netieši ietekmējami ar pārvaldības lēmumiem atbilstošajā pārvaldības līmenī,
- ir apstiprināti ar attiecīgu pārvaldības lēmumu.

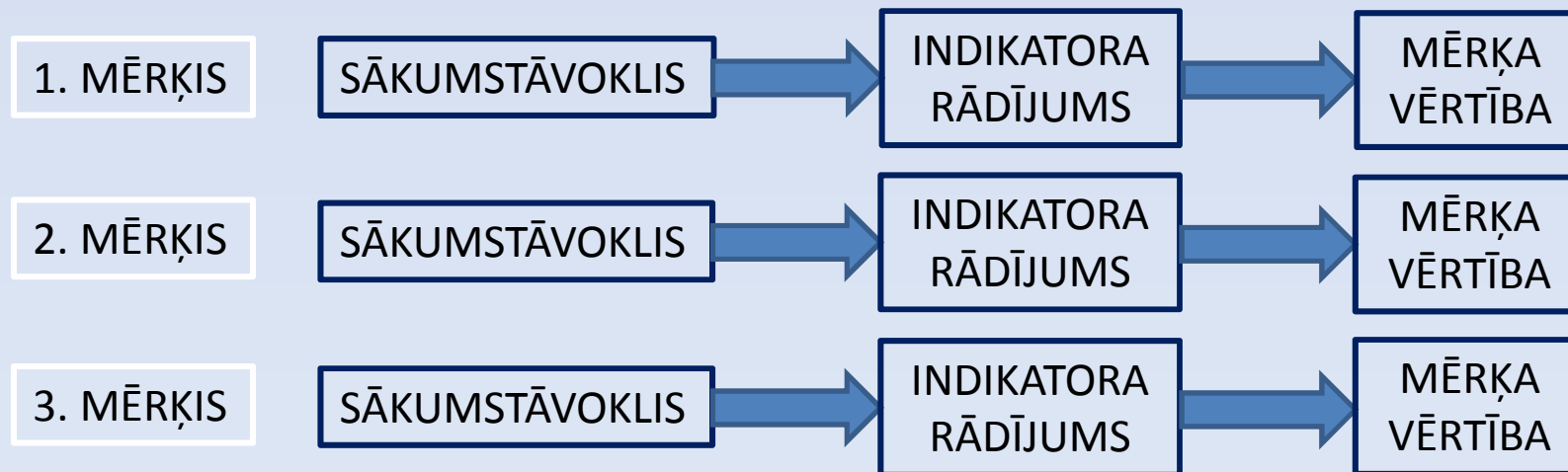
ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS PĀRVALDĪBAS INDIKATORA INFORMATĪVAIS NODROŠINĀJUMS

1. Indikatora aprēķina rezultātu jāvar izteikt ar **skaitlisku lielumu** sakārtotu virkni vai matricu.
2. Ir jābūt definētai indikatora **izšķirtspējai** telpā un laikā.
3. Mērījumu virknei ir jābūt veiktai **pietiekami ilgā laika posmā**, lai varētu novērtēt tendences, **vai arī ir jāparedz to darīt turpmāk**.
4. Indikatoram jābūt **salīdzināmam** pašam ar sevi atšķirīgos laika momentos.
5. Indikatoram pēc iespējas jābūt **salīdzināmam** ar analogisku rādītāju citās (salīdzināšanas) teritorijās.
6. Indikatoram ir doto parādību jāraksturo **viennozīmīgi**, pēc iespējas nepieļaujot būtiski atšķirīgus novērojumu traktējumus.
7. Datiem ir jābūt **iegūstamiem** uz saprātīgiem noteikumiem (izmaksas, atļaujas, u.c.) un pietiekami **uzticamiem**.
8. Indikatoram ir doto parādību jāatspoguļo **uzskatāmi**, pēc iespējas izmantojot datu grafiskās attēlošanas formas (diagrammas, kartes, infografika, u.c.).

UZRAUDZĪBA VIRZĪBAI UZ MĒRĶI

● Indikatoru «mērķa» traktējums

- parāda situācijas lineāro virzību attiecībā pret plānotajiem mērķiem

TENDENČU IZVĒRTĒJUMA SKALA ATTIECĪBĀ PRET STRATĒGIJAS MĒRĶI

2 - skaidra, stabila virzības atbilstība stratēģiskajam mērķim vai pat labāka

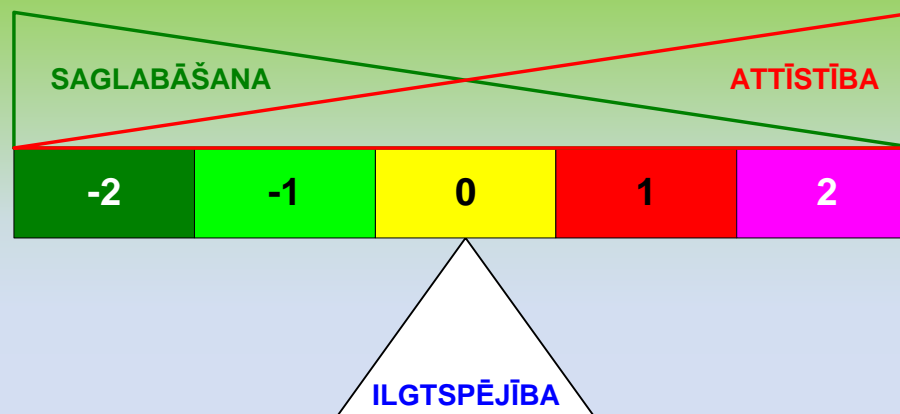
1 - virzība nav stabila vai pastāv neliela neatbilstība stratēģiskajam mērķim

0 - tendences virzībā uz stratēģisko mērķi ir būtiski atšķirīgas no vēlamajām

-1 - tendences ir diametrāli pretējas vēlamajām

(No uzraudzības ziņojuma stratēģijai «Latvija-2030»)

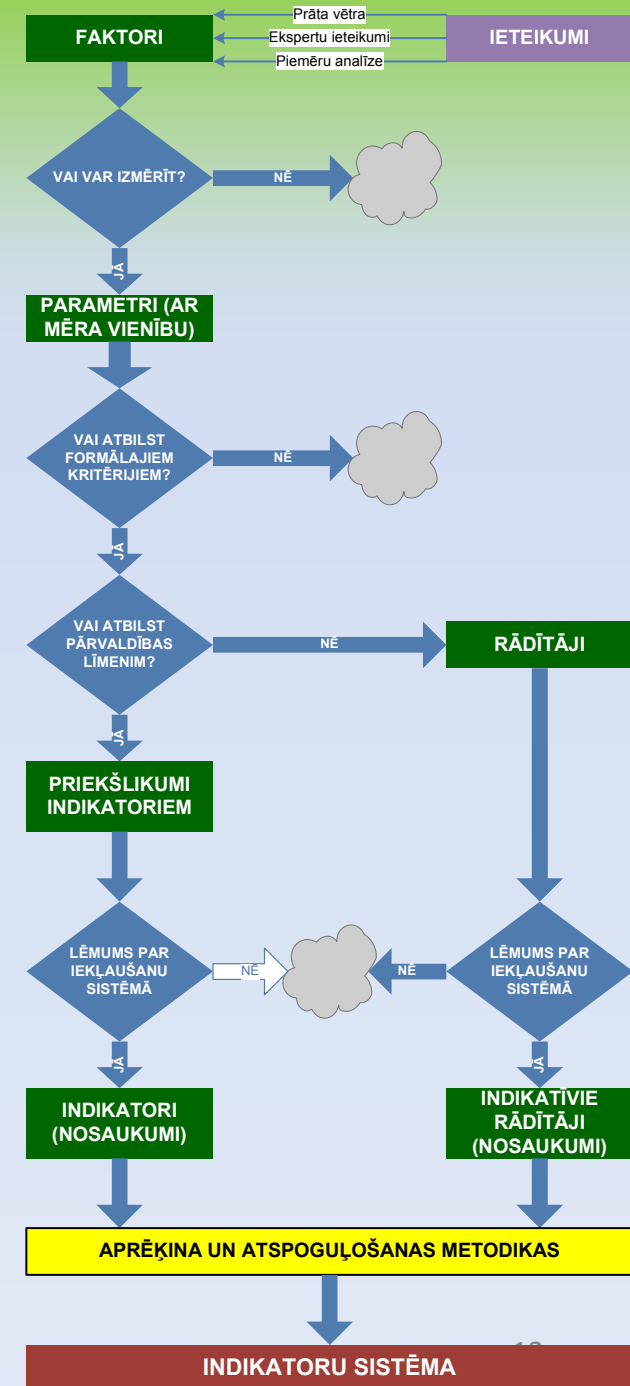
«ILGTSPĒJĪBAS SVARI»

- 2 - **resursu neizmantošana**, mītiskas nākotnes vārdā attīstība nenotiek vai stipri bremzēta («zaļā ilgtspēja»)
- 1 - resursu saudzēšanas līmenis **neveicina teritorijas attīstību**
- 0 - attīstība un resursu saudzēšana ir saprātīgā **balansā**, atjaunojamie resursi tiek efektīvi izmantoti un tos nenoplicina; neatjaunojamie resursi tiek taupīti, reciklēti vai aizvietoti ar atjaunojamiem, vai arī ir aktīvas rīcības, lai to darītu pietiekami tuvā nākotnē
- 1 - attīstība, kas **neveicina resursu saudzēšanu**
- 2 - **forsēta attīstība**; resursu nesaudzīga «noēšana» tūlītēja labuma vārdā («gāzi grīdā!»)

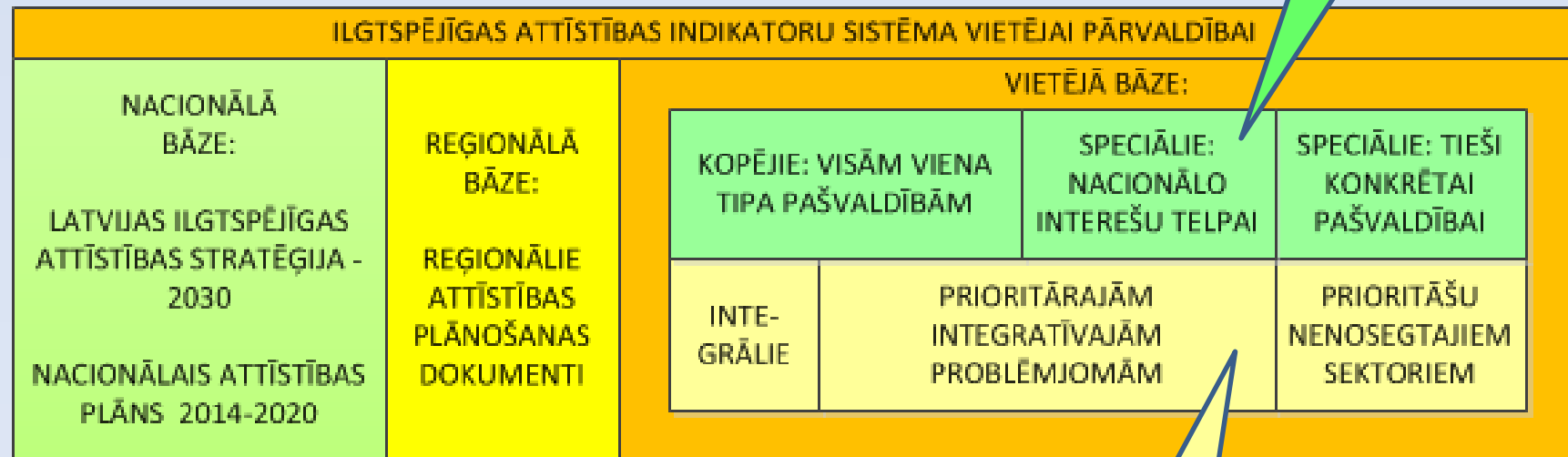
NO KRITĒRIJIEM LĪDZ INDIKATORU SISTĒMAI

1. Ieteiktais kritērijs ir parametrs tad, ja tas ir **skaitliski izmērāms**.
2. Parametrs nav izmantojams indikatora konstruēšanā, ja tā datu kopums neatbilst nepieciešamajām **prasībām informatīvajam nodrošinājumam**.
3. Ja parametrs šīm prasībām atbilst, bet nav ietekmējams ar dotā līmeņa pārvaldības lēmumu, to var izmantot kā **sistēmas parametru**.
4. Parametrs (vai parametru grupa) kļūst par indikatoru tad, ja tas atbilst prasībām **informatīvajam nodrošinājumam**, ir **ietekmējams ar dotā līmeņa pārvaldības lēmumu** un ir pieņemts **lēmums** to izmantot par indikatoru.
5. Visiem indikatoriem un sistēmas parametriem ir jābūt izstrādātām **aprēķina metodikām** un norādītiem konkrētiem **rezultātu atspoguļošanas paņēmieniem**.

INDIKATORU SISTĒMAS SABALANSĒTĪBA

- Indikatoru sistēmai jābūt gan tematiski sabalansētai, gan saskaņotai ar augstāka līmeņa plānošanas dokumentiem

TELPISKAIS
APTĒRUMS

TEMATISKAIS
APTĒRUMS

INDIKATORU SISTĒMAS DOKUMENTĀCIJA

- Indikatoru strukturēts **saraksts**
 - satur tematiski sagrupētus indikatoru nosaukumus un galveno mērāmo lielumu uzskaitījumu, parasti tabulas formā. Pievieno arī klasifikatoru un tā aprakstu. Speciālistu vajadzībām.
 - **Lēmums** par IS apstiprināšanu
 - indikatora būtībai atbilstošs rādītājs kļūst par indikatoru tikai tad, kad par to ir pieņemts administratīvs lēmums.
 - **Ziņojums** par indikatoru sistēmu
 - īsi anotēts indikatoru saraksts plašas sabiedrības iepazīstināšanai un iesaistīšanai.
 - Indikatoru aprēķina **metodiku** komplekts (rokasgrāmata)
 - Indikatoru sistēmas **pārskati**:
 - pilnais pārskats* ar pārvaldības objekta kopējo ilgtspējības un stratēģijas izpildes novērtējumu,
 - analogiska satura **publiskais pārskats**,
 - lēmums par IS pārskatu apstiprināšanu.
- * - t.i., speciālistu auditorijai domātais. Tas nenozīmē, ka ar to nevar iepazīties citi interesenti; publiskajā pārskatā tiek norādīts, kā šis materiāls ir pieejams, bet īpaši izplatīts tas netiek. Tas pats attiecas arī uz indikatoru pilnajām atskaitēm. Galvenā atšķirība abos pārskata veidos ir terminoloģijā un izvērsumā.

INDIKATORA DOKUMENTĀCIJA

- Aprēķina metodika standartformā:
 - katra indikatora **aprēķina metodika**, sagatavota atbilstoši šai standartformai.
- Indikatora pilnā atskaite:
 - pilns, uz **speciālistu orientēts** ziņojums par aprēķina gaitu, datu avotiem, iegūto informāciju un datu un indikatora **izvērtējumu un secinājumiem**.
- Indikatora publiskais pārskats, "faktu lapa":
 - kompakts, **plašas sabiedrības vajadzībām** sagatavots atbilstoša stila ziņojums par iegūtajiem **galvenajiem rezultātiem** un rekomendācijām.

DATI INDIKATORU APRĒĶINIEM

● EUROSTAT:

- + metodiski viendabīgi gandrīz visai salīdzināšanas datu kopai, **starptautiski atzīti**
- reizēm **neoperatīvi** (var būt kavēšanās pat par vairākiem gadiem), var būt nepietiekama tematiskā detalizācija. Tikai atsevišķi parametri LV reģiona griezumā; **nav pašvaldību datu**.

● Latvijas valsts statistika:

- + informācija pamatā pietiekami **operatīva**, tematiski **detalizēta**, laikā pārsvarā **metodiski viendabīga**, daudzos gadījumos ļauj pietiekami detalizēti spriest arī par procesu **sadalījumu** valsts iekšienē
- **grūtības salīdzināt** ar citu valstu un ES kopējiem rādītājiem

● Institūciju datubāzes:

- + informācija detalizēta, parasti metodiski viendabīga un ļauj spriest par procesu sadalījumu valsts iekšienē. **Gaidām TĀPIS un RAIM!**
- **neviendabīga uzticamība**, kas ļoti atkarīga no datu ieguves kārtības un paņēmieniem

● Citi dati (pētījumi, institūciju izziņas u.c.):

- + var sniegt svarīgu, **citādi neiegūstamu** informāciju
- pārsvarā **neatbilst** indikatora prasībām salīdzināmības un metodiskā viendabīguma ziņā, var būt arī pazemināts drošums un uzticamība

INDIKATORU SISTĒMAS PIEMĒRS

- **Saulkrastu novada** ilgtspējīgas attīstības pārvaldības indikatoru sistēma:
 - attīstības stratēģijas un programmas uzraudzībai,
 - sistēmu veido **61 indikators**, kas sagrupēts 5 tematiskās grupās: atbilstoši ilgtspējības 4 dimensijām un integrālie indikatori;
 - **pirmais mērījums** tiek veikts par 2013.gadu, daļēji arī ar 2012.gada datiem, kas iegūti plānošanās procesā.
- Galvenais dokuments - Attīstības un ilgtspējības monitoringa indikatoru sistēmas lietošanas **rokasgrāmata**; satura būtiskākie punkti:
 1. Ievads (paskaidrojumi par indikatoru sistēmas jēgu un dokumenta saturu)
 2. Indikatoru un rezultātīvo rādītāju sistēmas dokumentācija (sastāvs, saturs un ziņojumu sagatavošanas pamati)
 3. Saulkrastu novada ilgtspējības indikatoru sistēma un indikatoru vispārīgs raksturojums (tabula)
 4. Rīcības virzienos vidējā termiņā (līdz 2020. gadam) sasniedzamie rezultāti (rezultatīvie rādītāji)
 5. Ilgtspējības indikatoru pases (detalizētas aprēķina metodikas)

INDIKATORI SAULKRASTU NOVADĀ

II. Ekonomikas vide E					
Grupa	Nr.	Nosaukums	Mērvienība	Periods	Datubāze
E1. Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji	20.	E1.1. Demogrāfiskās atkarības rādītāji	grupu %	Gads	CS
E2. Pašvaldības ekonomika	21.	E2.1. Pašvaldības budžeta galvenie rādītāji	apjoms, Ls; % ieņēmumu un izlietojuma sadalīj.	Gads	Dc bu
	22.	E2.2. Realizēto projektu finansējums	apjoms, % finansējuma sad.	Gads	Dc bu
E3. Uzņēmējdarbība un citi darba devēji kopumā	23.	E3.1. Uzņēmumu reģistrācijas dinamika	reģistrētie, likvidētie, skaits, uz 1000 iedz.	Gads	Lu
	24.	E3.2. Ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības sadalījumā pa galvenajiem darbības veidiem	skaits; sadalījums pa sektoriem	Gads	CS
	25.	E3.3. Aizņemtās darbvietas	skaits	Ceturksnis	CS

D3.2. Siltumnīcefekta gāzu emisija komunālajā un ražošanas sektorā

Definīcija

Siltumnīcgāzu (oglekļa dioksīds) primārā emisija no kurināšanas iekārtām.

Mērāmie lielumi un mēra vienības

– Oglekļa dioksīda primārā emisija no kurināšanas iekārtām, tonnas gadā.

Ko var uzzināt no indikatora rādījumiem

Oglekļa dioksīda emisijas iedala divās grupās:

pirmējās – kas nāk no fosilā kurināmā sadedzināšanas,

otrējās – kas nāk no atjaunojamā kurināmā sadedzināšanas.

Pēdējās ir ievērtības cienīgas ar to, ka nav uzskatāmas par SEG Kioto procesa izpratnē, ko rodas no materiāla, kas šo pašu oglekļa dioksīdu ir saistījis no atmosfēras nedaudzu gadu desmitu vai pat vēl īsākā iepriekšējā periodā. Dedzinot, piemēram, graudzāļu materiāla kurināmo, šī saistīšanās var būt notikusi pat pēdējo mēnešu laikā. Šāda veida emisijas nav pakļautas kvotēšanai.

Gan no lokālās ekonomikas, gan no globālo klimatu pārmaiņu mazināšanas viedokļa atjaunojamā kurināmā sadedzināšana ir uzskatāma par salīdzinoši ilgtspējības virzienā vērstu procesu. Attīstības procesu nedaudz var kavēt šī resursa samērā mazā energoietilpība uz tilpuma un arī svara vienību, kas pasliktina šāda kurināmā transportēšanas un sadedzināšanas ekonomiskos rādītājus.

SEG emisiju samazināšana uzskatāma arī kā klimata pārmaiņu radīto risku mazināšanas instruments.

Izšķirtspēja un nosejums telpā

Saulkrastu novada teritorija; objekti (emisiju avoti).

Izšķirtspēja un nosejums laikā

Ik gadu kopš 2008.gada.

Datu avoti

LVĢMC datubāze, atskaites forma *2-gaiss*.

Iespējams, ka informācija LVĢMC ir jāpieprasa, jo mājaslapā <http://www.lvģmc.lv/> tās atrašanās vieta mainās un periodiski tā pat nav pieejama.

„Saulkrastu komunālservisa” un citu uzņēmumu, kam ir siltumsaimniecība, informācija.

Datu apstrāde

Nr.	Darbība	Rezultāts, produkts
1.	No informācijas avota atlasa visus tos emisiju avotus, kas ir emitējuši CO ₂	CO ₂ emisiju avotu saraksts.
2.	Sasummē visas CO ₂ emisijas pa atlasītajiem avotiem un pa gadiem.	Tabula, kas satur datus par CO ₂ ikgadējo emisiju Saulkrastu novadā.

Datu attēlošana

Stabiņdiagramma, ar stabiņiem attēlojot ikgadējo CO₂ emisiju summu.

Papildus informācija

Jānis Kauliņš, LU doktorands, ĢZZF

e-pasts: janis.kaulins@gmx.net

tālr.: 26820622

Paldies par uzmanību!

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ